

บทที่ 5

วัฒนธรรมทางการเมือง

หัวข้อเรื่อง

1. ความหมายของ "วัฒนธรรมทางการเมือง"
2. ประเภทของวัฒนธรรมทางการเมือง
3. อิทธิพลของวัฒนธรรมทางการเมือง
4. ที่มาของวัฒนธรรมทางการเมือง
5. วัฒนธรรมทางการเมืองเชิงปฏิบัติ
6. วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย

แนวคิด

1. วัฒนธรรมทางการเมืองมีลักษณะเป็นนามธรรมแต่จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลอย่างยิ่ง
2. ในสังคมแต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่หลายประเภทในสัดส่วนที่แตกต่างกันไป
3. วัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละสังคมมีที่มาที่แตกต่างกันไป

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาจบบทที่ 5 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายและประเภทของวัฒนธรรมทางการเมืองได้
2. สรุปอิทธิพลของวัฒนธรรมทางการเมืองที่สำคัญ ๆ ได้
3. อธิบายที่มาของวัฒนธรรมทางการเมืองได้
4. วิเคราะห์ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีอยู่ในสังคมไทยได้

บทนำ

ในบทที่ผ่านมา เราจะพบว่า การสร้างความเป็นทันสมัย จะมีความสัมพันธ์หรือเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทางการเมือง ในแง่ที่เป็นรากฐานที่สำคัญในการวางโครงสร้าง สร้างความเป็นเหตุเป็นผลให้กับอำนาจ และเพิ่มระดับของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองให้มากขึ้น ซึ่งเหล่านี้ นักวิชาการหลายท่านมองว่า กระบวนการสร้างความเป็นทันสมัยจึงเป็นที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาระชาธิปไตย สังคมใดที่มีระดับของความเป็นทันสมัยมาก สังคมนั้นจะมีระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคงด้วย ดังเช่นที่ Seymour Martin Lipset ได้วิจัยหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรของความเป็นทันสมัย 4 ตัวคือ การพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic Development) การพัฒนาอุตสาหกรรม (Industrialization) การสร้างเมือง (Urbanization) และระดับการศึกษา (Literacy)¹ โดย Lipset ได้ตั้งข้อสมมติฐานไว้ว่า ประเทศที่มีตัวแปรทั้ง 4 ตัวของความเป็นทันสมัยในระดับสูง ประเทศนั้นย่อมมีโอกาสที่จะเป็นประชาธิปไตยที่มั่นคงได้มากกว่าประเทศที่มีตัวแปรดังกล่าวในระดับต่ำ จากการศึกษาของ Lipset เขาพบว่าข้อสมมติฐานของเขาถูกต้อง Lipset จึงได้สรุปว่า “สังคมใดที่ยังมีความเจริญมั่งคั่งมาก โอกาสที่สังคมนั้นจะจรดลงประชาธิปไตยไว้ก็ยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น”² ทั้งนี้เขาได้ให้เหตุผลเพิ่มเติมไว้ว่า คนที่มีความกินดีอยู่ดีแล้วนั้น ย่อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างรับผิดชอบ และสามารถที่จะหลีกเลี่ยงไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของการโฆษณาชวนเชื่อของนักการเมืองที่พุดปลุกอารมณ์ที่ปราศจากความรับผิดชอบได้ง่าย ๆ³

แต่ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการพัฒนาประชาธิปไตยนั้น ก็ยังเป็นที่ยังสงสัยกันอยู่ในบรรดานักวิชาการทั้งหลาย ในบางประเทศอย่างเช่น ในรัสเซีย และประเทศในแถบยุโรปตะวันออก ซึ่งมีระดับของการพัฒนาเศรษฐกิจค่อนข้างสูง แต่ก็ไม่ได้เป็นประเทศประชาธิปไตย ในประเทศที่เป็นประชาธิปไตยที่มีระดับของความมีเสถียรภาพสูง ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นประเทศที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว ตัวอย่างเช่น อินเดีย เป็นต้น

จากข้อสงสัยนี้เองทำให้ Martin Needler ต้องทำวิจัยอีกครั้งหนึ่ง เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการพัฒนาทางการเมือง แบบประชาธิปไตย ทั้งนี้ Needler ให้รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชาชนเป็นดัชนีของการพัฒนาเศรษฐกิจ และจำนวนปีที่มิวัชระรรมนูญหรือปราศจากการปฏิวัติ รัฐประหาร เป็นดัชนีของการพัฒนาการเมือง⁴ ผลของการศึกษา

ปรากฏออกมาว่า ในบรรดา 20 ประเทศแถบลาตินอเมริกาซึ่ง Needler ใช้เป็นหน่วยในการศึกษานั้นมีเพียง 2 ประเทศเท่านั้น คือ บราซิลกับปารากวัย ที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาการเมืองอยู่ในระดับเดียวกัน นับเป็นการค้นพบที่ค้านกับ Lipset

ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดข้อสงสัยขึ้นมาว่า นอกจากปัจจัยในเรื่องของการสร้างความเป็นทันสมัยแล้ว น่าจะต้องมีตัวแปรอื่นที่เกี่ยวข้องอยู่ด้วยเป็นแน่แท้

ข้อสนับสนุนแนวคิดนี้ เราอาจพบได้ว่าแม้ในประเทศที่มีระบบโครงสร้าง และกระบวนการทางการเมืองเหมือนกัน เช่น ทั้งในอังกฤษ และในไทย ต่างก็มีรัฐสภา พรรคการเมือง การเลือกตั้ง แต่ปรากฏว่า การเมืองของอังกฤษมีเสถียรภาพ ลักษณะของการประนีประนอมกันในข้อขัดแย้งทางการเมืองมีมาก ในขณะที่ไทยต้องประสบกับการรัฐประหาร ทหารเข้ายึดอำนาจ การเมืองไร้เสถียรภาพมาตลอด

ความแตกต่างระหว่างการเมืองของอังกฤษกับไทยนี้ เราจึงอาจจะอธิบายได้จากตัวแปรที่สำคัญตัวหนึ่ง คือ **วัฒนธรรมทางการเมือง**

Almond และ Verba ได้กล่าวสนับสนุนแนวความคิดนี้ไว้ว่า ในการพัฒนาประชาธิปไตยนั้น สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าสถาบันทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นการให้สิทธิในการเลือกตั้งที่ดี พรรคการเมืองที่ดี ก็คือ ระบบการเมืองนั้นจะต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่ผสมกลมกลืนกันด้วย⁵

นิยาม

Lucian W. Pye ได้ให้นิยามของคำว่า วัฒนธรรมทางการเมืองไว้ดังต่อไปนี้

“วัฒนธรรมทางการเมือง คือแบบแผนของทัศนคติ ความเชื่อสภาวะอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งเป็นสิ่งที่สั่งการ และมีความหมายต่อกระบวนการทางการเมือง เป็นกรอบของพฤติกรรมของระบบการเมืองนั้น ๆ ส่วนประกอบของวัฒนธรรมทางการเมืองมีทั้งอุดมคติทางการเมือง และปทัสถาน ในการดำเนินการของระบบการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่ง วัฒนธรรมทางการเมือง คือ รูปแบบของมิติทางจิตวิทยา และอัตวิสัยของการเมืองที่ปรากฏอยู่ในระบบการเมืองแต่ละระบบ”⁶

Jarol B. Manheim ได้ให้นิยามของวัฒนธรรมทางการเมืองไว้ว่า

“วัฒนธรรมทางการเมือง คือแบบแผนของความเชื่อและทัศนคติที่เกี่ยวกับเป้าหมายอันเดียวกัน ซึ่งจะปรากฏอยู่ในระบบการเมืองใด ๆ ในลักษณะที่ว่าจะต้องมีผลประโยชน์ขั้นพื้นฐานร่วมกันและการประเมินค่าที่เหมือนกัน ตลอดจนการมีความเห็นพ้องต้องกัน อันเป็นผลจากการที่ได้รับประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์เดียวกัน”⁷

Gabriel A Almond กับ **G. Bingham Powell Jr.** ได้ให้นิยามของวัฒนธรรมทางการเมืองไว้ว่า

“เป็นแบบแผนทัศนคติ และความโน้มเอียงต่อการเมืองของบุคคลแต่ละคนที่เป็นสมาชิกของระบบการเมืองใด ๆ แบบแผนของทัศนคติและความโน้มเอียงนี้เป็นเรื่องเชิงอัตวิสัย ซึ่งจะ เป็นฐานที่สำคัญอันก่อให้เกิดกิจกรรมทางการเมืองขึ้น ความโน้มเอียงของบุคคลแต่ละคนนี้ จะเกี่ยวกับองค์ประกอบหลายอย่าง คือ 1). ความโน้มเอียงทางการรับรู้ หมายถึง ความรู้เรื่อง ที่เกี่ยวกับสรรพสิ่งหรือความเชื่อทางการเมืองซึ่งอาจจะถูกต้องหรือไม่ก็ได้ 2). ความโน้มเอียง ทางความรู้สึก หมายถึง ความรู้สึกเกี่ยวพัน เกี่ยวข้อง การยอมรับหรือไม่ยอมรับในสรรพสิ่ง ทางการเมือง และ 3). ความโน้มเอียงทางการประเมินค่า หมายถึง การตีค่าและความคิด เห็นในสรรพสิ่งทางการเมือง ซึ่งมักจะมีการใช้มาตรการค่านิยมมาเกี่ยวข้องับสรรพสิ่ง และ เหตุการณ์ทางการเมือง”⁸

Eric Rowe ได้ให้ความเห็นในลักษณะเดียวกันว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบแผนอย่างหนึ่งของค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติด้านความรู้สึกทั้งหลายของบุคคลแต่ละคน⁹

Gabriel Almond กับ **James Coleman** ได้สรุปไว้ว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง ทรรศนะและความโน้มเอียงทางการเมืองที่คนมีต่อระบบและส่วนต่าง ๆ ของระบบ การเมืองตลอดจนทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทของตนเองที่มีในระบบการเมือง..... ดังนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชาติหนึ่ง ๆ ก็คือ ลักษณะทัศนคติและความโน้มเอียงในรูปแบบต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคมที่มีต่อระบบและส่วนต่าง ๆ หรือกิจกรรมทางการเมืองซึ่งมีอยู่โดยทั่ว ๆ ไปใน ชาตินั้น ๆ”¹⁰

Sidney Verba: ได้ให้ความเห็นว่า วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง

“ระบบความเชื่อที่เกี่ยวกับแบบแผนของกิจกรรมทางการเมือง และสถาบันทางการเมือง ไม่ได้หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทางการเมืองที่เกิดขึ้นทั้งหมด แต่หมายถึงสิ่งที่ประชาชนเชื่อในสิ่งที่เกิดขึ้น ซึ่งความเชื่อเหล่านี้อาจจะอยู่ในหลายลักษณะ เช่นความเชื่อในแง่ประจักษ์ในวิถีชีวิตที่เป็นจริงในทางการเมือง หรืออาจจะเป็นความเชื่อในเป้าหมาย หรือค่านิยมซึ่งควรจะเข้ามาใช้ปฏิบัติก็เป็นได้”¹¹

Milton Yinger ได้สรุปไว้ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง ทัศนคติและการอบรมที่บุคคลแต่ละคนได้รับจากระบบการเมืองนั้น ๆ ซึ่งประกอบด้วย ความรู้สึกนิยมหรือไม่นิยมในระบบการเมือง และการประเมินค่าต่อเหตุการณ์ทางการเมือง¹²

จากนิยามที่นักวิชาการให้ไว้นี้ เราอาจจะสรุปได้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองหมายถึง แบบแผนของทัศนคติ หรือความโน้มเอียงทางความเชื่อ และค่านิยมของบุคคลที่พึงมีต่อระบบการเมือง

และส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบเป็นระบบการเมือง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในระบบการเมืองนั้น ๆ ด้วย

และความโน้มเอียงทางความเชื่อนี้ Almond และ Verba ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า หมายถึง “ประเด็นที่อยู่ภายในของสิ่งใด ๆ ตลอดจนความสัมพันธ์ด้วย”¹³ ความโน้มเอียงนี้ประกอบไปด้วย

1. ความโน้มเอียงทางการรับรู้ นั่นคือ ความรู้และความเชื่อเกี่ยวกับระบบการเมืองบทบาท ตลอดจนอิทธิพลของบทบาท ปัจจัยนำเข้าและปัจจัยที่ออกจากระบบ เช่นรู้ว่าระบอบประชาธิปไตยมีการเลือกตั้ง ฯลฯ

2. ความโน้มเอียงทางความรู้สึก หมายถึง ความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจต่อระบบการเมืองที่เป็นอยู่ บทบาท บุคลากร ตลอดจนการดำเนินงานต่าง ๆ เช่น รู้สึกไม่พึงพอใจในการทำงานของนายกรัฐมนตรี

3. ความโน้มเอียงทางการประเมินค่า หมายถึง การตีค่าและความเห็นเกี่ยวกับสรรพสิ่งทางการเมือง ซึ่งปกติจะเกี่ยวพันกับมาตรฐานค่านิยมรวมกับ ข่าวสารและความรู้สึกของบุคคล เช่น เห็นว่ารัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ควรจะเด็ดขาดกว่าที่เป็นอยู่

ในการที่เราจะทราบได้ว่า ความโน้มเอียงทางการเมืองของบุคคลแต่ละคนจะเป็นอย่างไร นั้น เราอาจดูได้จากปัจจัยหลัก 4 ประการคือ

1. บุคคลนั้นมีความรู้เกี่ยวกับประเทศชาติ และระบบการเมืองในแง่ทั่ว ๆ ไปอย่างไร รู้ประวัติศาสตร์ ขนาดของประเทศ ที่ตั้ง อำนาจลักษณะของรูปการปกครองอย่างไร

2. บุคคลนั้น มีความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างและบทบาททางการเมืองของผู้นำทางการเมืองอย่างไร รู้เกี่ยวกับขบวนการนโยบายอย่างไร และมีความรู้สึกหรือความเห็นต่อโครงสร้าง ผู้นำและขบวนการนโยบายอย่างไร

3. บุคคลนั้น มีความรู้เกี่ยวกับการบังคับใช้นโยบาย โครงสร้างบุคคล ตลอดจนกระบวนการในการตัดสินใจนโยบายอย่างไร บุคคลมีความรู้สึกและความเห็นต่อประเด็นเหล่านี้อย่างไร

4. บุคคลนั้นมองตนเองในฐานะที่เป็นสมาชิกของระบบการเมืองอย่างไร มีความรู้เกี่ยวกับสิทธิ อำนาจ พันธกรณี และกลยุทธ์ในการที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายอย่างไร มีความรู้สึกและสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างไร

ความโน้มเอียงทางการเมืองของบุคคลแต่ละคนที่พึงมีต่อปัจจัยหลักทั้ง 4 ประการนี้เอง จะนำไปสู่การจัดประเภทของวัฒนธรรมทางการเมือง ดังที่เราจะได้กล่าวต่อไป

ประเภทของวัฒนธรรมทางการเมือง

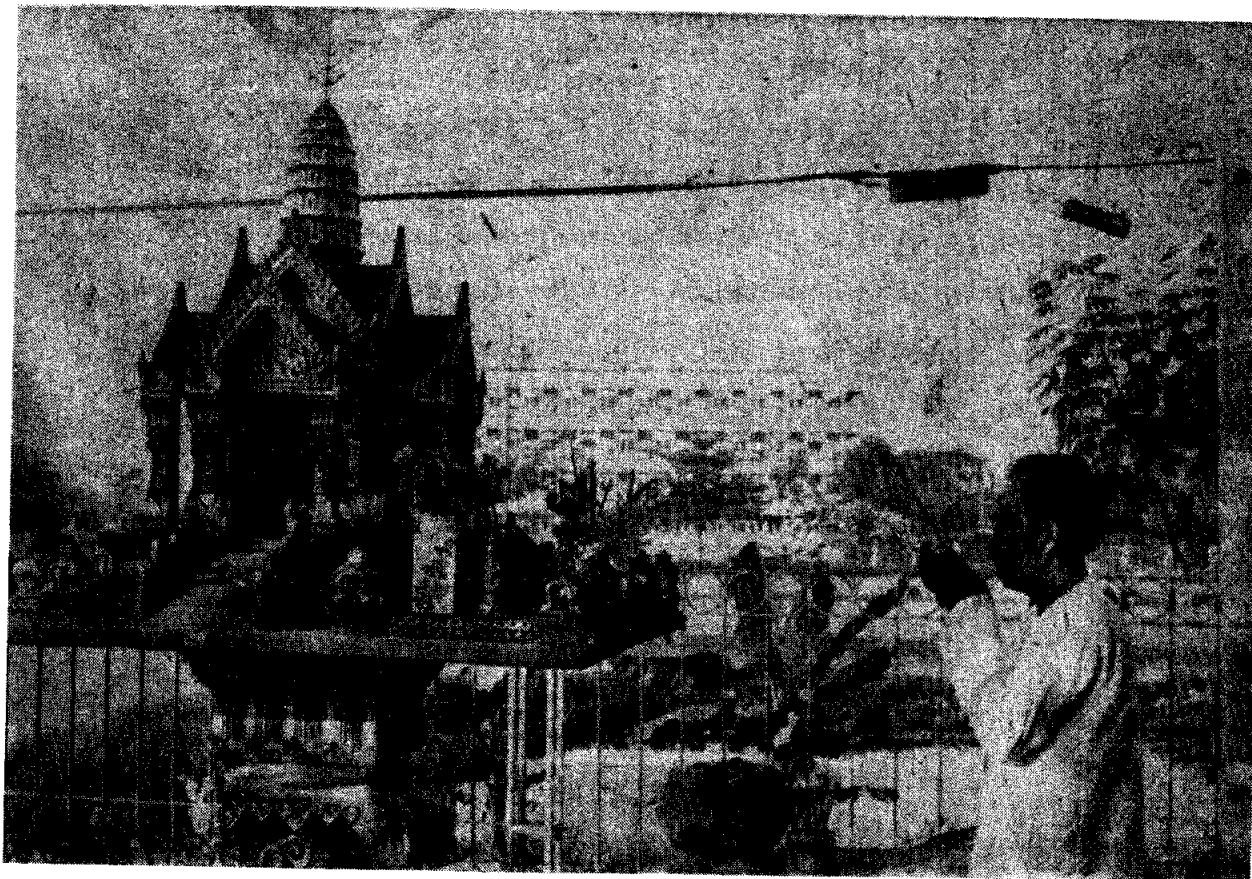
Almond กับ Verba ได้จำแนกวัฒนธรรมทางการเมืองตามลักษณะของแนวโน้มทางการเมืองออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิม (Parochial Political Culture)
2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject Political Culture)
3. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้ามามีส่วนร่วม (Participant Political Culture)

เพื่อที่จะแยกแยะลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองทั้ง 3 ประเภทให้เด่นชัดยิ่งขึ้น Almond กับ Verba ได้เสนอตารางในการพิจารณาดังต่อไปนี้¹⁴

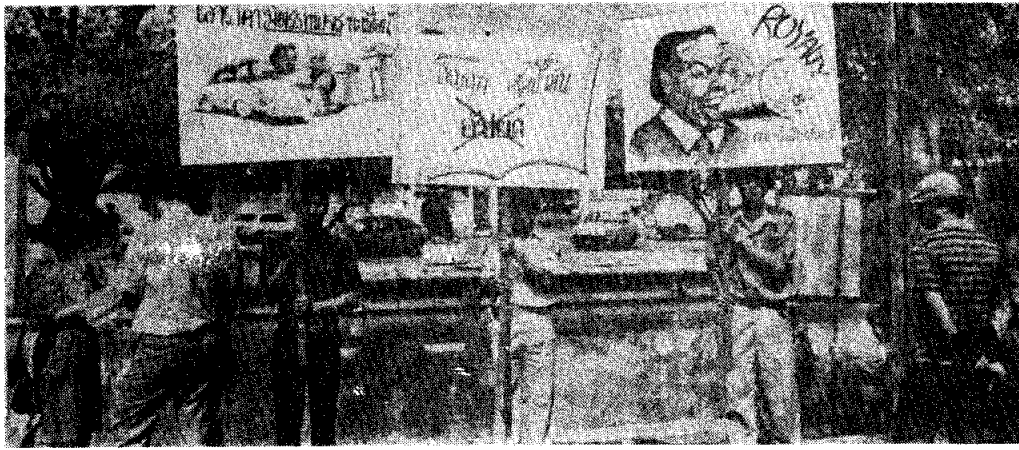
ประเภทของวัฒนธรรมทางการเมือง	ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกผูกพัน และ ระบุประเมินค่า ต่อ			
	ระบบโดยทั่วไป	ปัจจัยนำเข้า	ปัจจัยผลผลิต	ตนเองในฐานะที่มีส่วนร่วม
1. แบบดั้งเดิม	0	0	0	0
2. แบบไพร่ฟ้า	1	0	1	0
3. แบบเข้ามามีส่วนร่วม	1	1	1	1

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิม นั้น เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมดั้งเดิม เช่น สังคมเผ่าในแอฟริกา ซึ่งเป็นสังคมที่ยังไม่มีบทบาททางการเมืองในลักษณะของความชำนาญเฉพาะด้าน กล่าวคือ หัวหน้าเผ่าคงมีบทบาทที่เหลื่อมล้ำกันอยู่ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และทางศาสนา ความโน้มเอียงทางการเมืองของสมาชิกของสังคมก็ไม่อาจแยกออกจากความโน้มเอียงทางศาสนา และสังคมได้ ฉะนั้นเราจึงพบว่า ความรู้ ความเข้าใจ และความผูกพันที่คนพึงมีต่อระบบการเมืองโดยทั่วไป ไปจึงไม่มี เช่น ไม่รู้ว่าใครเป็นนายกรัฐมนตรี ไม่รู้ถึงระบอบการปกครองที่เป็นอยู่ ไม่เรียกร้องต่อระบบการเมือง ไม่รู้จักกฎเกณฑ์หรือนโยบายใด ๆ

2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าในสังคมที่มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ สมาชิกของสังคมจะมีความรู้ ความเข้าใจ ในระบบการเมืองโดยทั่ว ๆ ไป เช่น รู้ว่าใครเป็น นายกรัฐมนตรี ระบอบการปกครองที่เป็นอยู่เป็นระบอบประชาธิปไตย ในขณะที่เดียวกัน พวกนี้ จะยอมรับอำนาจรัฐ เคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมาย แต่พวกนี้จะไม่เรียกร้อง ไม่เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยถือว่าตนเองกับการเมืองอยู่คนละโลก การเมืองเป็นเรื่องของผู้มีอำนาจ หรือมีบารมี ส่วนตนเป็นเพียงประชาชนซึ่งอยู่ใต้การบังคับบัญชา และมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตาม คำสั่งหรือนโยบายเท่านั้น ๆ

3. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้ามามีส่วนร่วม หมายถึง วัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมที่บรรดาสมาชิกต่างมีความรู้ ความเข้าใจ มีความผูกพันต่อระบบการเมือง พวกนี้จะเรียกร้องหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ระบบการเมืองสนองตอบต่อความต้องการของพวกเขา นั่นคือ คนในสังคมนี้จะมีความรู้สึกว่าเขาสามารถที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองได้ (Political efficacy) นอกจากนี้ พวกนี้ยังรู้และเข้าใจในกฎเกณฑ์และนโยบายต่าง ๆ เป็นอย่างดี

แต่อย่างไรก็ตาม การที่เราได้จำแนกประเภทของวัฒนธรรมทางการเมืองออกเป็น 3 ประเภทนี้ ไม่ได้หมายความว่าในแต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่เพียงประเภทเดียว ในความเป็นจริงนั้น ทุกสังคม จะประกอบไปด้วยลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองทั้ง 3 ประเภท ผสมปนเปอยู่ด้วยกันในระดับที่แตกต่างกันไป ซึ่งลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสมนี้ Almond กับ Verba ได้สรุปไว้เป็น 3 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ¹⁵

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมผสมไพร่ฟ้า หมายถึง วัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมที่คนส่วนใหญ่ไม่ยอมรับอำนาจของเผ่าหมู่บ้าน หรือเจ้าของที่ดินอีกต่อไป แต่กลับมาให้ ความรักดีต่อระบบการเมืองที่สลับซับซ้อนกว่าเดิม โดยมีรัฐบาลกลายเป็นผู้กุมอำนาจ แต่อย่างไร ก็ตาม พวกนี้ก็คงยังไม่สนใจที่จะเรียกร้องหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ ใด ๆ ลักษณะของการผสมกันระหว่างสองวัฒนธรรมนี้ ในบางประเทศอาจให้สัดส่วนของแบบ ดั้งเดิมมากกว่าแบบไพร่ฟ้า แต่ในอีกประเทศหนึ่งอาจตรงข้ามกันก็ได้

2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าผสมแบบเข้ามีส่วนร่วม เป็นวัฒนธรรมทางการเมือง ในสังคมที่มีสมาชิกบางส่วนเริ่มเรียกร้อง และเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และเริ่มมองว่าตนเอง มีความสามารถที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ แต่ก็มีประชาชนอีกจำนวนหนึ่ง ที่ไม่กระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม และยังคงยอมรับในอำนาจรัฐโดยปราศจากเงื่อนไข และ เนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้ามีส่วนร่วม มักจะแพร่หลายในหมู่คนส่วนน้อยของสังคม จึงมักจะถูกบีบคั้นและทำลาย จากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า และจากระบบอำนาจ นิยมเป็นผลให้ประชาชนที่มีแนวโน้มที่จะยอมรับในวัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ขาดความเชื่อมั่น ในตนเอง และไม่สามารถที่จะดำเนินการใด ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในระยะแรกของสังคม ที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสมนี้ เขาเอาระบอบประชาธิปไตยมาใช้ สังคมจะไร้เสถียรภาพ

แต่ในระยะยาว ถ้ามีการสร้างองค์กรหรือสถาบันต่าง ๆ ขึ้นมารองรับ เช่น พรรคการเมืองที่ดี กลุ่มผลประโยชน์ที่ดี หรือหนังสือพิมพ์ที่ดี จะยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร์ฟ้า ซึ่งอาจจะทำให้ระบอบประชาธิปไตยยืนยงอยู่ได้

3. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมผสมแบบเข้ามีส่วนร่วม หมายถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงมีความจงรักภักดีอย่างแน่นแฟ้นต่อเผ่าหรือกลุ่มเชื้อชาติ เมื่อวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้ามีส่วนร่วม เข้ามามีบทบาทในสังคม คนก็จะยอมรับเอาไว้ส่วนหนึ่ง แต่ทั้งนี้ก็คงอยู่ภายใต้อิทธิพลของแบบดั้งเดิม กล่าวคือ คนจะหวังเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อผลประโยชน์เฉพาะตัว หรือเฉพาะกลุ่มเชื้อชาติ ไม่มีการยึดหยุ่นประนีประนอมในระหว่างกลุ่มที่แตกต่างกัน ความขัดแย้งในสังคมเหล่านี้จึงมีอยู่มาก

แต่อย่างไรก็ตาม Almond กับ Verba ไม่ได้ยืนยันว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้ามีส่วนร่วม นั้น เป็นวัฒนธรรมที่เอื้ออำนวยต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งถ้าเรามองการตามความหมายแล้ว จะพบว่าวัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ ส่งเสริมให้คนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองสูง อันเป็นลักษณะหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะลักษณะของการเข้ามีส่วนร่วมอาจจะอยู่ในรูปของอารมณ์ ปราศจากเหตุผล ทำไปโดยความชอบ หรือความเกลียดส่วนตัว ปราศจากข้อมูลก็ได้

ด้วยเหตุนี้ Almond กับ Verba จึงได้เสนอวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสม ในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งเขาเรียกว่า Civic Culture ระบบการเมืองที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้จะเน้นที่การเข้ามีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีเหตุมีผล นอกจากนี้ยังผสมกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมและแบบไพร์ฟ้าด้วย แต่มีความสำคัญน้อยกว่าแบบเข้ามีส่วนร่วม นั่นคือ ประชาชนในระบบการเมืองที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบ Civic จะมีลักษณะร่วม 2 ประการโดยสรุปคือ ประการแรก มีความสามารถในการเป็นผู้อยู่ใต้การปกครองที่ดี (Subject Competence) และ ประการที่สอง มีความสามารถในการเป็นราษฎรที่ดี กล่าวคือ เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีเหตุมีผล (Citizen Competence)

อิทธิพลของวัฒนธรรมทางการเมือง

เนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมือง เป็นเรื่องของความรู้สึก ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม แนวคิดและพฤติกรรมของบุคคลในสังคม ที่มีต่อระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ ของระบบ ดังนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองในแต่ละสังคมจึงมีอิทธิพลต่อบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมในหลายประการด้วยกัน ซึ่งเราอาจจะสรุปได้ดังต่อไปนี้¹⁶

1. วิธีการที่บุคคลแต่ละคนได้ตอบสนองต่อเหตุการณ์ภายนอก เช่น เมื่อมีการปฏิวัติ คนไทย

อาจจะได้ตอบในรูปของการวิพากษ์วิจารณ์ คนฝรั่งเศสอาจจะรวมตัวกันต่อสู้ คนโบลิเวียอาจจะเพิกเฉย เป็นต้น

2. เป้าหมายของการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางการเมืองจะอยู่ในรูปใดนั้น มักจะเป็นผลมาจากวัฒนธรรมทางการเมือง

3. ปทัสฐานที่เป็นตัวกำหนดวิธีการเพื่อให้บรรลุในเป้าหมายใด ๆ ตลอดจนความรู้ผูกพันต่อสิ่งใด ๆ ในทางการเมือง

4. วิธีการที่บุคคลแต่ละคนเข้าไปเกี่ยวข้องกับวิถีทางทางการเมือง

5. วัฒนธรรมทางการเมืองจะกำหนดว่า ถ้ามีปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เราควรจะเข้าหาใครในเรื่องนี้ ใครเป็นผู้มีอิทธิพลหรือมีอำนาจมากกว่ากัน นั่นคือ สามารถบอกให้รู้ถึงตำแหน่งของอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองในสังคม

6. วัฒนธรรมทางการเมืองจะเป็นตัวกำหนดเนื้อหาสาระของการติดต่อทางการเมืองและกำหนดผลที่จะตามมา กล่าวคือ จะเป็นตัวบอกว่า ถ้าจะติดต่อในเรื่องนี้ ควรจะพูดว่าอย่างไร และผลที่ได้จากการพูดในลักษณะนั้นจะเป็นอย่างไร

7. วัฒนธรรมทางการเมือง จะเป็นตัวกำหนดแนวทางในการปฏิบัติให้กับสถาบันทางการเมืองในสังคม เราจึงเห็นได้ว่าในหลายสังคมต่างก็มีโครงสร้างทางการเมืองหลายประการที่เหมือนกัน เช่น มีรัฐสภา พรรคการเมือง แต่ปรากฏว่าแนวทางในการปฏิบัติของสถาบันทางการเมืองในแต่ละสังคมอาจจะแตกต่างกันไป จึงเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ระดับของความมั่นคงในแต่ละสังคมมีไม่เท่าเทียมกัน

ที่มาของวัฒนธรรมทางการเมือง

ความโน้มเอียงทางการเมืองอันประกอบด้วย ความรู้ ความเชื่อ ความรู้สึกและประเมินค่าในทางการเมือง ซึ่งรวมกันเข้าเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลแต่ละคนในสังคมนั้น คนจะได้อ่านและสามารถที่จะถ่ายทอดไปสู่คนอื่นกลุ่มหนึ่งได้โดยผ่านทางกระบวนการที่เรียกว่า “การเรียนรู้ทางการเมือง” (Political Socialization) กระบวนการชนิดนี้ ถือได้ว่าเป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับมนุษย์ กล่าวคือ เป็นตัวที่ดึงเอาวัฒนธรรมเข้าไปมีส่วนร่วมหรือมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์อย่างมากมาย บางครั้งกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองนี้ ถูกใช้เป็นเครื่องมือในทางการเมืองของผู้นำ เช่น กรณีของจีน คิวบา และสหภาพโซเวียตรัสเซีย เป็นต้น

กระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง คืออะไร

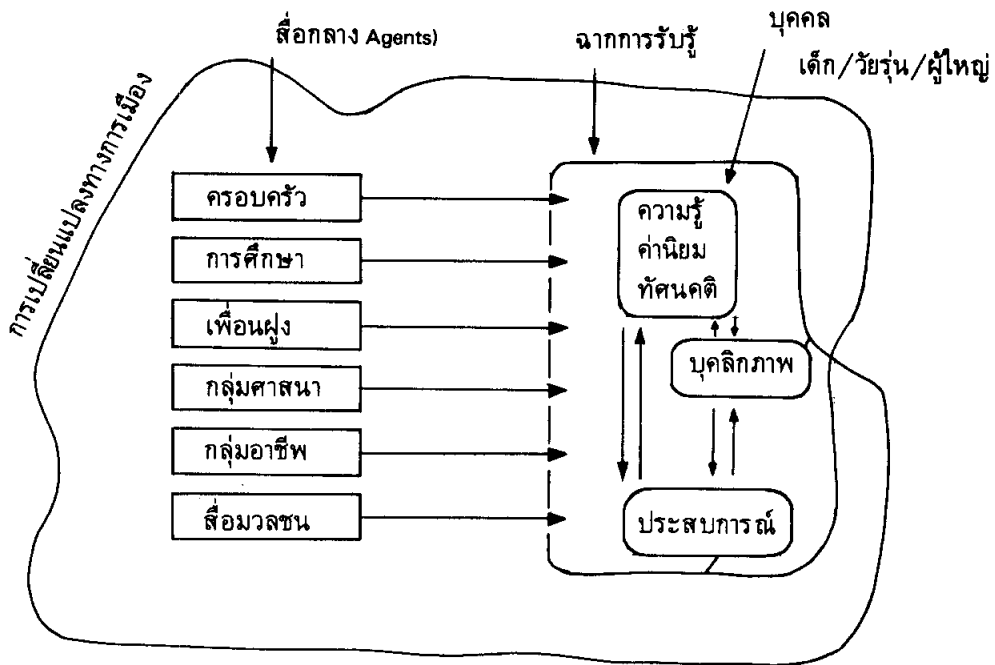
Kenneth P. Langton ได้ให้นิยามของการเรียนรู้ทางการเมืองไว้ว่า หมายถึง “กระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้แบบแผนพฤติกรรม และอุปนิสัย ในทางที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเมืองโดยผ่านทางสื่อกลางต่าง ๆ ของสังคม สื่อกลางเหล่านี้รวมถึง สิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไป เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อนฝูง โรงเรียน สมาคมผู้ใหญ่ และสื่อสารมวลชนต่าง ๆ”¹⁷

Dawson และ **Prewitt** ได้สรุปข้อคิดเห็นไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง คือ “กระบวนการของการพัฒนาซึ่งบุคคลแต่ละคนจะได้มา ซึ่งโลกทัศน์ทางการเมือง”¹⁸

Michael Rush และ **Phillip Athoff** นักสังคมวิทยาการเมืองทั้งสองท่านได้ให้คำจำกัดความของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองไว้ดังต่อไปนี้

“เป็นกระบวนการซึ่งบุคคลแต่ละคนรู้ตนเองว่าอยู่ในระบบการเมือง ทำให้เกิดมโนคติ หรือ ปฏิกริยาต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง กระบวนการนี้เกิดขึ้น จากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ และยังเกิดจากกระบวนการ มีบทบาทต่อกันในระหว่างบุคลิกภาพ และประสบการณ์ของบุคคลแต่ละคนนั้นอีกด้วย”¹⁹

เพื่อความกระจ่างในคำจำกัดความดังกล่าว Rush กับ Athoff ได้เสนอรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองขึ้นดังภาพ

จากรูปเราจะพบว่าบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม ไม่ว่าจะเป็นเด็กวัยรุ่น หรือผู้ใหญ่ ต่างตกอยู่ภายใต้การห้อมล้อมจากบรรยากาศทางการเมืองของสังคม ซึ่งต่างก็มีอิทธิพลต่อบุคคลทั้งสิ้น ในสภาพแวดล้อมทางการเมืองยังมีสื่อกลาง (Agents) ในรูปแบบที่แตกต่างกันที่จะเป็นตัวที่จะสร้างอิทธิพลหล่อหลอมทัศนคติ ค่านิยม และประสบการณ์ของบุคคลไปในรูปแบบใด ๆ สื่อกลางเหล่านี้ ประกอบไปด้วย ครอบครัว การศึกษา โรงเรียน กลุ่มเพื่อนฝูง กลุ่มศาสนา กลุ่มอาชีพ และสื่อมวลชน เป็นต้น สื่อกลางเหล่านี้ จะกระทำการโดยผ่านทางจากรับรู้เข้าไปทำให้คนเกิดโลกทัศน์ทางการเมืองในรูปแบบใด ๆ ขึ้นมา

หน้าที่ของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง

กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองมีบทบาท หน้าที่ที่สำคัญหลายประการด้วยกัน ในที่นี้ เราอาจจะสรุปหน้าที่หลักของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองที่พึงมีต่อวัฒนธรรมทางการเมืองได้เป็น 3 ประการคือ²⁰

1. รักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง การที่คนรุ่นเก่าอบรมสั่งสอน เพื่อสืบทอดค่านิยมทางการเมือง ทัศนคติ ปทัสถาน และความเชื่อไปยังคนรุ่นใหม่ของสังคม การให้การเรียนรู้ทางการเมืองโดยหวังที่จะรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองเดิมนั้น อาจจะทำได้โดยผ่านสื่อกลางต่าง ๆ ที่เราได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

2. ปฏิรูปวัฒนธรรมทางการเมือง ทุกสังคมย่อมประสบกับการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะมีผลกระทบต่อแนวโน้มทางการเมืองของประชาชนไม่มากก็น้อย กระบวนการเรียนรู้จะเป็นตัวช่วยให้ข่าวสารใหม่ๆ อันจะนำไปสู่การปฏิรูปวัฒนธรรมทางการเมืองได้เป็นอย่างดี

3. สร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ปัญหาที่สำคัญยิ่ง ที่ประเทศเกิดใหม่ประสบก็คือ พวกเขาพบว่าตนเองอยู่ในชุมชนทางการเมืองใหม่ที่ยังไม่มีภาษา วัฒนธรรม ศาสนา หรือแม้แต่ศัตรูร่วมกัน ปัญหาของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในชาติจะเกิดขึ้น สิ่งแรกและถือได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ผู้นำจะต้องกระทำก็คือ การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองร่วมกัน หรือสร้างค่านิยม ความเชื่อร่วมกันอันเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนให้เกิดขึ้นมาให้ได้ ในสภาพของความสับสนหลังจากการได้เอกราชนี้ กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการช่วยก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองอันจะนำมาซึ่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของชาติได้

วิธีการเรียนรู้ทางการเมือง

การเรียนรู้ทางการเมืองของคนนั้น อาจจะทำได้หลายทางด้วยกัน ในที่นี้เราอาจสรุปกระบวนการเรียนรู้เฉพาะที่สำคัญ ๆ ได้เป็น 2 วิธีด้วยกัน คือ²¹

1. การเรียนรู้ทางการเมืองโดยทางอ้อม ซึ่งอาจแบ่งย่อยออกไปได้อีกเป็น 3 รูปแบบด้วยกัน คือ

1.1 การถ่ายโอนระหว่างบุคคล (Interpersonal Transference) รูปแบบนี้เชื่อว่าเด็กได้รับการเรียนรู้ทางการเมือง แรกเริ่มจากประสบการณ์ที่เราได้สัมผัสติดต่อกันกับบุคคลในครอบครัวและในโรงเรียน เมื่อเด็กเติบโตขึ้น เขาก็จะยึดเอาประสบการณ์นั้น ๆ เป็นหลัก นั่นคือ นักวิชาการจิตวิทยาวัฒนธรรม และ สังคมวิทยาการเมืองเชื่อว่า อุปนิสัยของคนจะเป็นประชาธิปไตย หรือ อำนาจนิยมนั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ติดต่อกับผู้มีอำนาจในสมัยเด็ก ๆ เช่น ถ้าเด็กได้รับการอบรมจากครอบครัวที่เป็นอำนาจนิยม กล่าวคือ บิดาเป็นบุคคลที่เจ้าระเบียบ ไม่ให้ออกาสแก่ลูก ๆ ในการแสดงความคิดเห็น หรือร่วมในการตัดสินใจใด ๆ เมื่อเติบโตใหญ่ขึ้น เขาก็จะมีแนวโน้มไปในแง่ของอำนาจนิยม และจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งต่างกับครอบครัวที่สอนให้เด็กได้แสดงออกเรียนรู้ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ไม่เชื่อฟังปฏิบัติตามอย่างลืมหูลืมตาไม่ขึ้น หรือปราศจากเหตุผล

1.2 การฝึกหัดอบรม (Apprenticeship) รูปแบบนี้จะสัมพันธ์กับรูปแบบแรกอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ ในรูปแบบแรกนั้นเป็นการถ่ายโอนอุปนิสัย อันได้มาจากประสบการณ์ที่มีต่อบทบาทที่ไม่ใช่ทางการเมือง ส่วนการฝึกหัดอบรมเกิดขึ้นในลักษณะคล้ายคลึงกัน จากพฤติกรรมและประสบการณ์จากสถานการณ์ที่ไม่ใช่เป็นเรื่องการเมือง ทำให้บุคคลแต่ละคนมีทักษะและค่านิยมซึ่งสามารถใช้ในแวดวงการเมืองได้ เช่น องค์กรหรือสถาบันฝึกอบรมให้เด็กรู้จักแข่งขันกัน โดยเคารพต่อกติกา ยอมรับความพ่ายแพ้ เลือกผู้นำโดยใช้เสียงข้างมาก องค์กรในตนเองนี้ เช่น ลูกเสือ อนุภาค ชนรมต่าง ๆ เป็นต้น

1.3 ระบบความเชื่อ ค่านิยมโดยทั่ว ๆ ไป เป็นที่เชื่อกันว่า ระบบหรือแบบแผนของความเชื่อ ค่านิยมโดยทั่ว ๆ ไป จะมีผลต่อทางการเมืองมาก ดังที่ Verba ได้สรุปไว้ว่า

“ความเชื่อพื้นฐานและแบบแผนค่านิยมของวัฒนธรรมใด ๆ อันเป็นค่านิยมโดยทั่ว ๆ ไป ที่ไม่ได้เกี่ยวกับสรรพสิ่งทางการเมืองใดโดยเฉพาะ มักจะมีบทบาทที่สำคัญในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง มิติต่าง ๆ ของความเชื่อพื้นฐาน เช่น ทรรศนะว่าด้วยความเกี่ยวพันกันระหว่างคนกับธรรมชาติ ความคาดหวังในอนาคต ทรรศนะว่าด้วยธรรมชาติของมนุษย์ และว่าด้วยหนทางที่เหมาะสมที่ควรในการเข้าหาบุคคล ตลอดจนความโน้มเอียงต่อกิจกรรม และความเชื่อในเรื่องของการกระทำกิจกรรมโดยทั่วไป มักจะขึ้นต่อกันอย่างชัดแจ้งกับทัศนคติทางการเมือง”²²

เราจะพบว่าการเรียนรู้ทางการเมืองโดยทางอ้อม มักจะเน้นที่การเรียนรู้ในวัยเด็ก และมักจะเน้นศึกษาความโน้มเอียงทางการเมืองในวงแคบ คือ ดูเฉพาะความโน้มเอียงที่เด็กมีต่อผู้ใหญ่ หรือผู้มีอำนาจ และดูที่การเข้ามีส่วนร่วมของเด็กเท่านั้น แต่การเรียนรู้ทางการเมือง โดยทางอ้อมนี้ ไม่สามารถให้คำตอบในเรื่องของความรู้สึกเป็นชาตินิยม การยึดมั่นเป็นสมาชิกพรรคการเมืองได้

2. การเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรง วิธีการเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรงนี้ เราอาจจะแบ่งออกได้เป็น 4 รูปแบบด้วยกันดังต่อไปนี้

2.1 การเลียนแบบ คือเป็นวิธีการที่ใช้กันอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะอยู่ในวัยเด็กหรือผู้ใหญ่ ฉลาดปราดเปรียวหรือเบาปัญญาก็ตาม การเรียนรู้โดยการเลียนแบบ อาจจะเป็นไปด้วยความตั้งใจ มีสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์ หรืออาจกระทำไปโดยที่ไม่ตั้งใจก็เป็นได้ เช่น เด็ก ๆ จะเอาอย่างประเด็นสำคัญ ๆ ในเรื่องของวัฒนธรรม สังคม และศาสนา จากผู้ใหญ่โดยใช้ค่านิยมของบิดามารดาเป็นตัววัด และนำมาเป็นของตนเอง จากการศึกษาของ Greenstein และของ Easton กับ Hess ซึ่งได้ทำการศึกษาความผูกพันที่เด็กมีต่อพรรคการเมือง ปรากฏว่า เด็กอายุ 7-8 ขวบ กว่าครึ่งหนึ่งที่มีลักษณะของความผูกพันต่อพรรคการเมือง ทั้ง ๆ ที่เด็กในวัยนี้ยังไม่ได้เรียนรู้ว่าพรรคการเมืองเป็นอย่างไรด้วยซ้ำไป เชื่อกันว่าเด็กเลียนแบบบิดามารดานั่นเอง

2.2 การเรียนรู้โดยการคาดไว้ล่วงหน้า (Anticipatory Socialization) เป็นแนวคิดของนักสังคมวิทยาชื่อ Robert Merton ที่มีทรรศนะว่า คนที่สร้างความหวังที่จะได้งานดีหรือมีฐานะทางสังคมดี มักจะเริ่มฝึกเอาค่านิยมและพฤติกรรมของคนที่มีงานดีหรืออยู่ในฐานะทางสังคมที่สูงแล้ว มาเป็นของตนเองก่อนที่จะได้งานหรืออยู่ในฐานะนั้น ๆ เสียอีก กรณีเช่นนี้ เราจะพบได้จากนักศึกษากฎหมาย และนักศึกษาแพทย์ พวกนี้จะเริ่มคิดและทำอะไร ๆ เหมือนทนายความหรือเหมือนแพทย์จริง ๆ ในทางการเรียนรู้ทางการเมืองก็เช่นกัน เราจะพบเห็นอยู่บ่อย ๆ ว่า พวกนักศึกษาที่เป็นกลุ่มที่ตื่นตัว เข้าร่วมกิจกรรมบ่อย มักจะเตรียมตัวเองเข้าสู่ตำแหน่งที่มาจาก การเลือกตั้ง ก่อนที่เขาจะมีอายุถึงเกณฑ์ไปลงคะแนนเสียงเสียอีก

2.3 การศึกษาทางการเมือง หมายถึงวิธีการเรียนรู้ทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมา มืองค์กรหรือสถาบัน เช่น ครอบครัว โรงเรียน หน่วยงานของรัฐ หรือพรรคการเมืองเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนวิธีการนั้นแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม แต่ที่สำคัญยิ่งก็คือ สังคมจะต้องให้การศึกษาด้านการเมือง โดยมุ่งที่จะกระตุ้นให้สมาชิกของสังคมเกิดความจงรักภักดี มีความเป็นชาตินิยม และสนับสนุนสถาบันทางการเมือง โรงเรียนจะเป็นองค์กรที่มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการนี้ ส่วนมากในทุกสังคม โรงเรียนจะสอนให้เคารพธงชาติ ร้องเพลงชาติ สรรเสริญวีรบุรุษ วีรสตรีของชาติ พยายามให้เด็กยึดมั่นผูกพันกับชาติ

2.4 ประสบการณ์ทางการเมืองโดยตรง บางคนอาจเรียนรู้ทางการเมืองโดยมีการติดต่อสัมพันธ์กับนักการเมือง โครงสร้างหรือเหตุการณ์ทางการเมือง จากการศึกษาของ De Tocqueville พบว่า การเฝ้าสังเกตและการไปเกี่ยวข้องกับการเมืองนั้น จะเป็นปัจจัยสำคัญในการขัดเกลาความโน้มเอียงทางการเมืองของบุคคลนั้น นอกจากนี้มีการศึกษาของ Easton ซึ่งพบว่า แนวโน้มที่คนจะสนับสนุนโครงสร้างทางการเมืองที่เป็นอยู่ ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจที่บุคคลนั้นมีต่อนโยบาย หรือผลผลิตที่ได้จากการตัดสินใจของรัฐบาล การเรียนรู้ทางการเมืองที่มีผลต่อความโน้มเอียงทางการเมืองของบุคคลอีกประการหนึ่งคือ การติดต่อโดยตรงกับนักการเมือง หรือเจ้าหน้าที่รัฐบาล ซึ่งวิธีการเรียนรู้แบบนี้จะช่วยสร้างความมั่นใจในตนเองให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล และจะส่งผลให้เขารู้สึกว่าตนเองมีความสามารถที่จะส่งผลกระทบหรือเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายทางการเมืองได้

ขั้นตอนของการเรียนรู้ทางการเมือง

อาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลนั้น จะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาตลอดชีวิต โดยจะย่นขั้นตอนต่าง ๆ ที่สำคัญ ๆ พอสรุปได้เป็น 4 ขั้นตอนด้วยกัน คือ²³

ขั้นตอนที่หนึ่ง ถือเป็นขั้นตอนแรกของการเรียนรู้ของคน สถาบันที่สำคัญมากที่สุด在这一ขั้นตอนนี้คือ ครอบครัว เป้าหมายของการเรียนรู้在这一ขั้นก็คือ เพื่อให้มนุษย์เรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้

ขั้นตอนที่สอง เด็กจะเริ่มมีเอกลักษณ์ส่วนตัว และมีการพัฒนาไปสู่การมีพื้นฐานความรู้และความเชื่อ สิ่งสำคัญที่เด็กเรียนรู้在这一ขั้นนี้ก็คือ สภาพของอำนาจอันชอบธรรม ความเชื่อที่ไว้วางใจผู้อื่น บางสังคมให้การอบรมเด็กโดยสอนไม่ให้ไว้วางใจคนอื่น ผลที่ตามมาทำให้ชาวพม่าไม่ให้ความเชื่อที่ไว้วางใจนักการเมือง หรือสถาบันทางการเมือง จึงทำให้การเมืองพม่ามักจะใช้วิธีการรุนแรง

ขั้นตอนที่สาม เป็นขั้นตอนที่คนเริ่มได้รับการเรียนรู้ทางการเมืองของสังคม กล่าวคือ มีประสบการณ์ทางการเมือง ติดต่อกับนักการเมืองได้รับความรู้จากพรรคการเมือง สื่อมวลชน และกระบวนการเลือกตั้ง เป็นต้น ขั้นตอนนี้ จะทำให้คนมีบุคลิกภาพ มีทัศนคติ ความรู้สึก ค่านิยมทางการเมือง รวมทั้งสามารถพินิจพิจารณา หรือรู้จักประเมินค่าในทางการเมืองได้

ขั้นตอนที่สี่ เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการเรียนรู้ทางการเมือง ในขั้นตอนนี้คนจะมีความรู้ความเข้าใจ และเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างกระตือรือร้น มีความรู้สึกว่าการเมืองกับตนเองแยกกันไม่ได้ และเชื่อว่า ตนเองสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐได้

นอกจากวัฒนธรรมทางการเมืองจะได้มาจากกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองแล้วยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกมากที่อาจนับได้ว่ามีส่วน หรือมีอิทธิพลให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองในลักษณะใด ๆ ขึ้นมา ปัจจัยเหล่านี้ประกอบไปด้วย²⁴

1. เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ หมายถึง เหตุการณ์ที่สังคมนั้น ประสบในอดีต ซึ่งอาจมีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมของคนที่มีต่อระบบการเมืองในปัจจุบัน เช่น อังกฤษมีประสบการณ์ทางการเมืองที่ราบเรียบ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นตอน โดยสันติวิธี จึงเป็นผลให้วัฒนธรรมทางการเมืองของคนอังกฤษยึดหลักการประนีประนอมกัน ไม่ใช่กำลังรุนแรงในการตัดสินใจ ด้วยเหตุนี้ อังกฤษจึงมีระบอบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพ

2. สภาพภูมิศาสตร์ของสังคม เช่นที่ตั้ง สภาพอากาศ ทรัพยากร ขนาดของประเทศ ฯลฯ ก็นับได้ว่ามีอิทธิพลต่อรูปแบบของวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมด้วย เช่น อังกฤษซึ่งเป็นประเทศที่ตั้งอยู่บนเกาะ มีขนาดเล็ก ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคมจึงอยู่ในระดับสูง วัฒนธรรมทางการเมืองของอังกฤษจึงเน้นที่ประโยชน์ในระดับชาติมากกว่าในระดับท้องถิ่น แตกต่างจากสหรัฐอเมริกา แม้ว่าจะมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเหมือนกัน แต่สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่กว้างใหญ่ไพศาล วัฒนธรรมทางการเมืองของสหรัฐอเมริกาจึงเน้นที่ประโยชน์ส่วนท้องถิ่นมากกว่า

3. สภาพทางเศรษฐกิจสังคม ประเทศอุตสาหกรรมที่มีระดับของการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมในระดับสูง จะมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้ามีส่วนร่วม ในขณะที่สังคมซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรม มีระดับของการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมอยู่ในขั้นต่ำ มักจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมหรือแบบไพร่ฟ้า

4. ขนบธรรมเนียมประเพณีทางการเมือง ลักษณะของขนบธรรมเนียมประเพณีทางการเมือง ในแต่ละประเทศย่อมผิดแผกแตกต่างกันไม่มากก็น้อย บางประเทศเน้นที่การสร้าง

เอกลักษณ์ของชาติ ธงชาติ เพลงชาติ มีการเคารพสักการะในวีรบุรุษ วีรสตรีของชาติ ฯลฯ เหล่านี้ จะมีส่วนในการสร้างเสริมค่านิยม ความเชื่อบางประการ อันเป็นผลให้วัฒนธรรมทางการเมืองในแต่ละประเทศแตกต่างกันไปไม่มากนักน้อย

วัฒนธรรมทางการเมืองเชิงปฏิบัติ

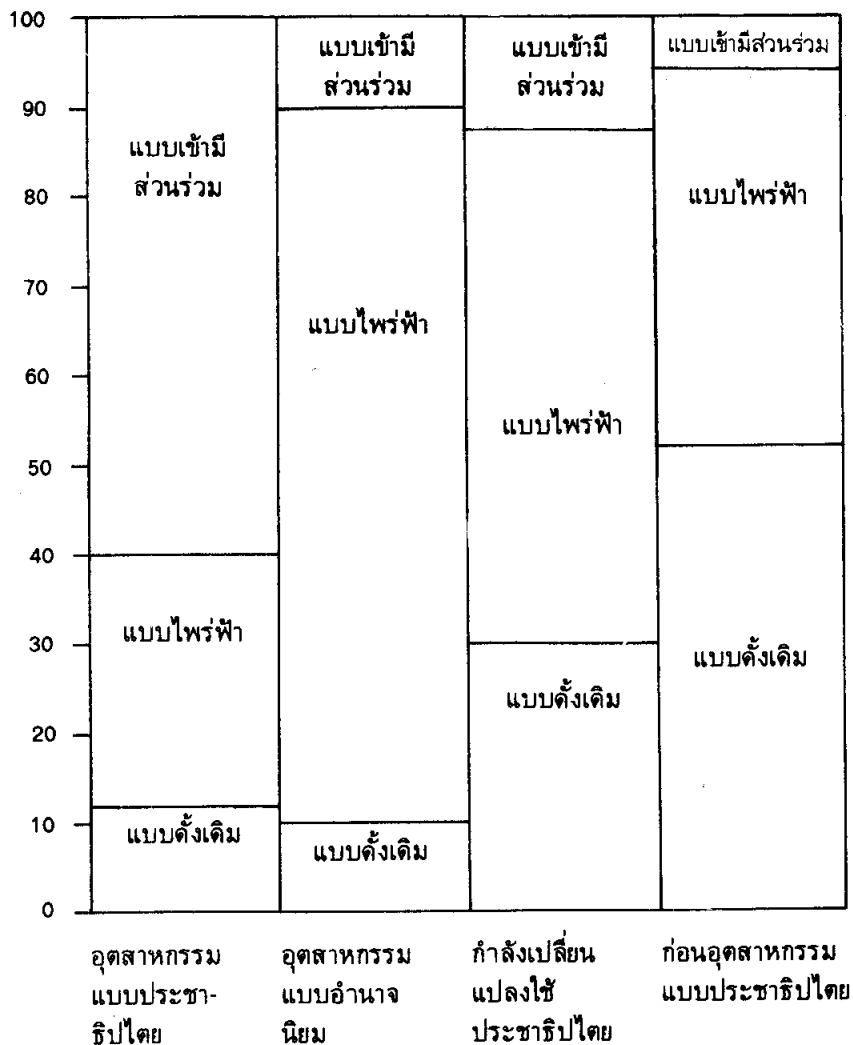
ในการที่เราจะรู้ว่าสังคมใดมีวัฒนธรรมทางการเมืองในลักษณะใด เราอาจดูได้จากทัศนคติของประชาชนที่มีต่อระบบการเมืองใน 3 ระดับด้วยกัน คือ²⁵

1. ระบบการเมืองโดยส่วนรวม ในระดับนี้เราอาจดูได้จากระดับของความชอบธรรมของระบบการเมืองเอง ถ้าประชาชนมีความเชื่อว่าพวกเขาจะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ความชอบธรรมของระบบก็จะสูง แต่ในทางตรงข้าม ถ้าประชาชนไม่เห็นประโยชน์จากการเคารพเชื่อฟังกฎหมาย หรือถ้าจะปฏิบัติตามก็เนื่องมาจากความหวาดกลัวว่าจะถูกขู่เข็ญทำโทษ แล้วความชอบธรรมของระบบจะต่ำประชาชนจะยอมรับในความชอบธรรมของรัฐบาล หรือผู้ปกครอง ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันไปหลายประการ เช่น ด้วยเหตุจากขนบธรรมเนียมประเพณี จากบารมี หรือจากกระบวนการทางกฎหมาย เช่น การเลือกตั้ง เป็นต้น ถ้าผู้นำหรือรัฐบาลมีความชอบธรรมแล้ว การที่ประชาชนจะให้การสนับสนุนและเข้ามีส่วนร่วมอย่างเหมาะสมสมควร ก็จะมีมากตามมาด้วย ในสังคมที่มีระดับของความชอบธรรมในรัฐบาล หรือผู้นำต่ำ มักจะนำไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองในลักษณะที่ใช้กำลังรุนแรง เช่น ในไอร์แลนด์เหนือ เป็นต้น

2. กระบวนการทางการเมือง หมายถึง ลักษณะแนวโน้มที่บุคคลจะเข้าเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการเมือง เช่น เรียกร้องต่อระบบ เคารพกฎหมาย และเข้ามีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ ในระบบการเมืองแต่ละระบบย่อยที่จะมีระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง แตกต่างกันไป ทั้งนี้ Almond และ Powell ได้จำแนกระบบการเมืองที่มีอยู่ในโลกออกเป็น 4 ระบบใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ

1. ระบบการเมืองของสังคมอุตสาหกรรมแบบประชาธิปไตย
2. ระบบการเมืองของสังคมอุตสาหกรรมแบบอำนาจนิยม
3. ระบบการเมืองของสังคมที่อยู่ในระยะกำลังเปลี่ยนแปลงที่ใช้ระบบอำนาจนิยม
4. ระบบการเมืองของสังคมยุคก่อนอุตสาหกรรมแบบประชาธิปไตย

และระบบการเมืองทั้ง 4 ระบบนี้จะมีผลผสมของวัฒนธรรมทางการเมืองรูปแบบต่าง ๆ แตกต่างกันไปดังต่อไปนี้

3. นโยบาย คือความนโยบายในลักษณะใดที่ประชาชนคาดหวังว่า รัฐบาลจะสนองตอบเป้าหมายที่รัฐบาลวางไว้ และวิธีการที่จะดำเนินการไปสู่เป้าหมายเป็นอย่างไร ในการที่เราจะเข้าใจการเมืองของประเทศใด เราควรที่จะต้องเข้าใจประเด็นปัญหาที่ประชาชนใส่ใจ และประเด็นปัญหาเหล่านี้เป็นเรื่องที่รัฐบาลจะต้องมีนโยบายในลักษณะใด ๆ เพื่อแก้ไขและดำเนินการ ประชาชนในแต่ละประเทศจะแตกต่างกันในแง่ของความสำคัญที่พวกเขาให้ต่อนโยบายของรัฐ ในบางสังคมประชาชนให้ความสำคัญกับทรัพย์สินส่วนบุคคล บางสังคมถือเป็นกฎเลยว่าทรัพย์สินต้องเป็นส่วนรวม บางสังคมให้ความสำคัญต่อสวัสดิการและความมั่นคง แต่บางสังคมอาจให้ความสำคัญกับเสรีภาพและกระบวนการยุติธรรม

Almond กับ Powell อ้างว่า วัฒนธรรมทางการเมืองในแต่ละสังคมจะอยู่ในลักษณะใดนั้น ขึ้นอยู่กับทัศนคติของประชาชนที่มีต่อความชอบธรรม นโยบายและกระบวนการทางการเมืองที่เป็นอยู่ และทัศนคติของประชาชนในแต่ละระดับอาจจะกลมกลืนหรือขัดแย้งกันก็ได้

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย

ปัจจุบัน นักวิชาการได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองกันอย่างแพร่หลาย มีงานวิจัยใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย ครอบคลุมถึงประชากรในสาขาอาชีพต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ในที่นี้เราจะขอยกผลงานของนักวิชาการที่ดีเด่นมาเพียง 3 ชิ้น คือผลงานของ ดร. กมล สมวิเชียร ชื่อ “วัฒนธรรมทางการเมืองไทยกับการพัฒนาทางการเมือง” ผลงานของ ดร. สุจิต บุญบงการ ชื่อ “วัฒนธรรมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษา” และผลงานของ ดร. ทินพันธุ์ นาคะตะ ชื่อ “The Problems of Democracy in Thailand : A Study of Political Culture and Socialization of College Students”²⁶

ดร. กมล สมวิเชียร ได้ศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทย โดยค้นคว้าถึงที่มาหรือกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อทัศนคติ และความโน้มเอียงของบุคคลที่พึงมีต่อระบบการเมือง ทั้งนี้ ดร. กมล ได้แบ่งระดับของการเรียนรู้ เพื่อการศึกษา ออกได้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับครอบครัว ระดับสังคมโดยทั่วไป และระดับสังคมการเมือง จากการศึกษา ดร. กมล พบว่า การเรียนรู้ทางการเมืองของคนไทย จำกัดอยู่แต่เฉพาะในครอบครัว และระดับสังคมโดยทั่วไป ส่วนในระดับสังคมการเมือง ซึ่งเป็นการให้การเรียนรู้ทางการเมือง ทั้งทางตรงและทางอ้อม นั้น ยังเป็นของใหม่สำหรับคนไทย คือเริ่มตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ ปี พ.ศ. 2475 นี้เอง

การเรียนรู้ในระดับครอบครัว จะเน้นที่ความเป็นอิสระ สัมพันธภาพระหว่างบุคคลในครอบครัวกับญาติพี่น้องของไทยจะมีลักษณะ “ตามสบาย” ไม่มีกฎเกณฑ์อะไรที่ตายตัว เป็นผลให้คนไทยไม่ชอบอยู่ใต้กฎเกณฑ์ข้อบังคับของครอบครัวหรือสังคม ดังที่มีการตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “ทำอะไรได้ตั้งใจคือไทยแท้” ความรักในเสรีภาพ ความเป็นตัวของตัวเอง หรือ ลักษณะของปัจเจกชนนิยมนี้ จะมีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองในระยะต่อมาอย่างมาก

เมื่อเด็กโตขึ้น เริ่มเข้าสังคม พบเพื่อนฝูง ไปโรงเรียน และโตขึ้นเป็นสมาชิกของสังคมเต็มตัว อิทธิพลของอำนาจของราชการก็จะเข้ามามีส่วนสร้างแนวความคิด และพฤติกรรมของคน ดร. กมล ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “ยิ่งบุคคลนั้นเจริญเติบโตขึ้นมาเท่าไร มีบทบาทและความรู้ในสังคมมากเท่าใด ความสำเนียงในอำนาจของราชการ จะมีมากเป็นเงาตามตัว”²⁷

ดร. กมล จึงสรุปว่า การเรียนรู้ในขั้นนี้ ไม่ว่าจะป็นสมัยกรุงศรีอยุธยา หรือรัตนโกสินทร์ “เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นอำนาจเป็นสำคัญ หรืออาจเรียกได้ว่า อำนาจนิยม”²⁸

ดร. กมล สรุปว่าอิทธิพลจากกระบวนการเรียนรู้ใน 2 ระดับนี้ เป็นผลให้วัฒนธรรมการเมืองไทยซึ่งตั้งอยู่บน 2 ขาหยัง คือ อิสรนิยม กับอำนาจนิยม ก่อให้เกิดปัญหาทางการเมืองและการเมืองหลายประการ คือ

1. การระดมสรรพกำลังจะทำได้ผลก็ต่อเมื่อ มีผู้นำที่เด็ดขาด ในยามที่มีผู้นำที่ปราศจากความเด็ดขาด ไม่มีลักษณะอำนาจนิยมจะเป็นผลให้สังคมอ่อนแอลงทันที

2. ความเป็นอิสระ และการใช้อำนาจที่มากจนเกินไปโดยปราศจากความรับผิดชอบที่ตามมา จะเป็นผลเสียต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จะพบได้ว่าการรวมตัวกันเป็นองค์กรจะกระทำได้ชั่วคราวเท่านั้น เมื่อสิ้นผู้นำที่เข้มแข็ง องค์กรก็จะสลายตัวไปด้วย

3. ผลจากอำนาจนิยม ทำให้คนไทยพยายามแสวงหาให้ได้มาซึ่งอำนาจ และอำนาจนี้เองจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญอันจะนำมาซึ่งสถานภาพทางสังคมในระดับสูง ด้วยเหตุนี้ คนไทยจึงพากันยกย่อง ให้เกียรติ เกรงกลัว เคารพนับถือผู้มีอำนาจ ด้วยเหตุที่อำนาจนำมาซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างนี้เอง จึงก่อให้เกิดการผูกขาดในอำนาจ ไม่ยอมให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอย่างจริงจัง อันจะเป็นผลเสียต่อการพัฒนาทางการเมืองได้

4. การที่วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยมีส่วนที่เป็นอิสรนิยมอย่างมาก จึงทำให้คนไทยรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นองค์กรไม่ได้ และไม่อาจก่อให้เกิดความคิดของกลุ่มที่เรียกว่า “อุดมการณ์” การแลกเปลี่ยนทัศนะกันก็มีอยู่น้อย ความคิดใหม่ ๆ จึงไม่ค่อยเกิด หรือเมื่อเกิดขึ้นมาได้ก็จะมี การถ่ายทอด นอกจากนี้ จากการศึกษาที่คนไทยนิยมหรือเคารพในผู้มีอำนาจ จึงก่อให้เกิดระบบสัมพันธภาพที่ให้ความสำคัญกับบุคคลมากกว่าอุดมการณ์

5. ผลจากที่คนไทยรักในอิสระและนิยมในอำนาจ จึงทำให้พฤติกรรมทางการเมืองของคนไทยมีลักษณะ Pragmatism กล่าวคือ มีความยืดหยุ่นสามารถเปลี่ยนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ไม่ยาก และจะสนใจในสิ่งที่เป็นไปได้เท่านั้น ไม่สนใจที่จะได้เสียกันในปัญหาทฤษฎี และอุดมการณ์

โดยสรุป ดร.กมลอ้างว่า “วัฒนธรรมการเมืองแบบไทยไม่เอื้ออำนวยต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตก ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของกฎหมาย ไม่ใช่ตัวบุคคล ขึ้นกับอุดมการณ์ความเท่าเทียมกันแบบ Active Participant (ไม่ใช่แบบผู้ตาม) และ Differentiation ของระบบพรรคการเมือง (เช่น พรรคกลุ่มการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ฯลฯ)”²⁹

ดร. สุจิต บุญบงการ ได้รับอิทธิพลจากผลการวิจัยในสหรัฐอเมริกา และผลงานวิจัยของ Almond Verba และ The Civic Culture ซึ่งให้ความสำคัญต่อการศึกษาระดับสูงในฐานะที่เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลง ทศนคติ ค่านิยม และบุคลิกภาพของประชาชน ทั้งนี้ ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง ย่อมที่จะมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างไปจากผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำ

ในการวิจัยเรื่องนี้ ดร. สุจิต ได้ทำการสอบถามนิสิตนักศึกษาปีสุดท้าย ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 372 คน ซึ่งมีจำนวนไม่ถึง 10 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนนักศึกษาทั้งหมด ในจำนวนนี้ที่เห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐบาลไม่มีผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตน และกว่า 50 เปอร์เซ็นต์เห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นของรัฐบาลได้มีส่วนปรับปรุงประเทศให้ดีขึ้นบ้าง³⁰

นอกจากนี้ จากการวิจัยพบว่า นักศึกษารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์จะมีความสนใจทางการเมืองมากกว่านักศึกษาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์ของนิสิตนักศึกษาที่เรียนทางด้านรัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ไว้ติดตามกิจกรรมทางการเมืองและของรัฐบาลบ่อยครั้งมาก³¹ ในการครั้งนี้มีนักศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ที่ติดตามข่าวและข้อวิจารณ์ทางการเมือง ในหนังสือพิมพ์ถึง 70.7 เปอร์เซ็นต์ และถกเถียงปัญหาทางการเมืองอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ถึง 59.9 เปอร์เซ็นต์³² แต่ในเรื่องของความต้องการหรือความคาดหวังที่จะดำรงตำแหน่งทางการเมืองในอนาคต อันเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความสนใจทางการเมือง และความเชื่อมั่นในตนเองที่จะเข้าไปมีบทบาททางการเมือง เมื่อถูกถามในด้านนี้มีนักศึกษา ไม่มากนักที่ตอบว่าตนหวังจะดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยตรง ส่วนใหญ่ไม่สนใจหรือสนใจแต่เพียงเป็นที่ปรึกษาแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเท่านั้น³³

ในส่วนบทบาทของมหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาต่อวัฒนธรรมทางการเมือง ดร.สุจิต ตั้งข้อสมมติฐานไว้ว่า มหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษาทั่ว ๆ ไป ควรจะเป็นสถาบันที่ทำลายล้างค่านิยม ทศนคติเก่า ๆ ตลอดจน วิธีดำรงชีวิตตามจารีตประเพณี เช่น ล้มล้างลักษณะที่นิ่งเฉยทางการเมือง แต่ ดร.สุจิต พบว่า สถาบันการศึกษาไม่ได้มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษาเท่าที่ควร อิทธิพลของการเรียนรู้จากครอบครัว และสังคมยังมีอยู่มาก

โดยสรุป ดร.สุจิต อ้างว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ยังมีความนิ่งเฉยทางการเมืองอยู่อันเนื่องมาจากการอบรมในมหาวิทยาลัยที่เน้นในด้านการศึกษา วิชาชีพ ตลอดจนเนื่องมาจากมาตรฐานการศึกษาที่ต่ำ และขาดการเน้นในด้านการเสริมสร้างปัญญา สนใจในเรื่องของตนมากกว่าสังคม โดยส่วนรวม และได้รับการอบรมให้นิยมในอำนาจ³⁴

ดร. ทินพันธ์ นาคะตะ ได้ศึกษาวิจัยวัฒนธรรมทางการเมืองของนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย 6 แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายเรือ และโรงเรียนนายเรืออากาศ โดยแบ่งนักศึกษาทั้งหมดออกเป็น 3 กลุ่ม ตามลักษณะแขนงวิชาที่ทำการศึกษาคือ นักศึกษาที่ศึกษาวิชาแขนงสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการทหาร นักศึกษาที่ใช้เป็นหน่วยศึกษานี้เป็นนักศึกษาชายล้วน ในการวิจัยนี้ ดร.ทินพันธ์ ต้องการตอบคำถาม ดังต่อไปนี้

1. จริงหรือไม่ที่มีการอ้างกันว่า ทักษะคติทางการเมืองดั้งเดิมของคนไทยนั้น ไม่เอื้ออำนวยต่อกระบวนการของระบอบประชาธิปไตยมากนัก ทักษะคติแบบประชาธิปไตยยังไม่เกิดในบรรดาประชาชน ส่วนมากยังคงถูกครอบงำโดยอิทธิพลของอำนาจนิยม มีความยึดหยุ่นเล็งผลเลิศทางการเมืองปฏิบัติ แต่ก็ขาดการวิพากษ์วิจารณ์

2. จริงหรือไม่ที่มีการอ้างกันว่า ประชาชนไทยมีการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับค่อนข้างต่ำ และมีระดับของความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำด้วย

3. จริงหรือไม่ที่มีการอ้างกันว่า ระดับของทักษะคติแบบประชาธิปไตยระดับของความกระตือรือร้นทางการเมือง ระดับของความเชื่อมั่นในตนเองในฐานะที่เขาเป็นราษฎรคนหนึ่ง ตลอดจนระดับของทักษะคติแบบอำนาจนิยม การขาดวิจารณญาณ และ ศรัทธาในสภาพแวดล้อมของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง

จากการวิจัยนี้ ดร.ทินพันธ์ พบว่า นักศึกษามีทักษะคติทางการเมืองที่ขัดกันในตัวของนักศึกษาเอง กล่าวคือ มีทักษะคติทั้งแบบที่ล้าสมัยและทันสมัยปนเปื้อนอยู่ มีทั้งทักษะคติที่เอื้ออำนวยต่อประชาธิปไตย และ ทักษะคติที่มีลักษณะต่อต้านประชาธิปไตยในตัว เมื่อนักศึกษายิ่งศึกษาสูงมากขึ้นเท่าใด ก็จะมีลักษณะอำนาจนิยมมากขึ้นเท่านั้น แต่ก็ยังคงมีความรู้สึกต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มขึ้นด้วย³⁵

นอกจากนี้ ดร.ทินพันธ์ยังพบว่า นักศึกษาทางแขนงวิชาวิทยาศาสตร์ จะมีทักษะคติที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุด นักศึกษาทางแขนงวิชาทหาร มีแนวโน้มไปทางด้านอำนาจนิยม ในขณะที่นักศึกษาทางแขนงสังคมศาสตร์อยู่ระหว่างกลางของขั้วปลายสุดสองด้านนี้³⁶

ดร.ทินพันธ์ จึงสรุปไว้ว่า ลักษณะทัศนคติของนักศึกษาไทยที่ขัดแย้งกันระหว่างประชาธิปไตยกับอำนาจนิยมนี้ เป็นลักษณะร่วมของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงทุกสังคม รวมทั้งสังคมไทย ดังนั้นระบบการเมืองไทยจะมั่นคง และมีประสิทธิภาพได้ ผู้ที่จะขึ้นมาเป็นผู้นำในอนาคตจะต้องเปลี่ยนทัศนคติแบบดั้งเดิมให้เป็นทัศนคติที่เอื้อต่อประชาธิปไตยให้ได้³⁷

บทสรุป

แม้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองจะมีลักษณะเป็นนามธรรม กล่าวคือ เป็นแบบแผนของทัศนคติ หรือความโน้มเอียงทางความเชื่อและสภาวะอารมณ์ของคนในสังคม แต่ก็นับได้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลยิ่งในฐานะที่เป็นตัวกำหนดกรอบพฤติกรรมทางการเมือง ตลอดจนกิจกรรมทางการเมืองของบุคคล

ฉะนั้น ในการที่เราจะทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางการเมืองใด ๆ ที่เกิดขึ้น วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นตัวแปรที่สำคัญตัวหนึ่งที่เราจะต้องนำมาพิจารณา

ด้วยเหตุที่ว่า สังคมแต่ละสังคม มีขนบธรรมเนียมประเพณี กระบวนการทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ตลอดจนประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ต่างกัน จึงเป็นผลให้วัฒนธรรมทางการเมืองแตกต่างกันไม่มากนัก การทำความเข้าใจลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองจึงจำเป็นต้องศึกษาจากแหล่งที่มา โดยเฉพาะจากกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของสังคมนั้น ๆ ด้วย

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ เราก็อาจที่จะศึกษาลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมใด ๆ ได้โดยพิจารณาจากทัศนคติในความชอบธรรมของระบบการเมือง ลักษณะแนวโน้มของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และนโยบายของรัฐบาล

เชิงอรรถ

¹Seymour Martin Lipset, **Political Man**, (N.Y.: Doubleday and Co., 1963), pp. 31-45.

²Ibid., p. 31

³Ibid.

⁴Martin Needler, "Political Development and Socioeconomic Development : The Case of Latin America," **The American Political Science Review**, Vol. LXII. No. 4, (Sept. 1968), pp. 889-897

⁵Gabriel A. Almond and Sidney Verba, **The Civic Culture**, (Boston : Little, Brown and Co., 1965), p. 3

⁶Lucian W. Pye. "Political Culture", **International Encyclopedia of the Social Sciences**, (N.Y.: Mac Millan and the Free Aress, 1968), Vol. 12, p. 218

⁷Jarol B. Manheim, **The Politics Within**, (N.J.: Prentice Hall, 1975), p. 30

⁸Gabriel A. Almond และ G. Bingham Aowell Jr., **Comparative Politics: A Developmental Approach**, (Boston: Little, Brown and Co., 1966), p. 50

⁹Eric Rowe, **Modern Politics**. (London: Routledge and Kegan Paul, 1969), p. 12

¹⁰Op. cit., Almond and Verba, pp. 12 - 13

¹¹Sidney Verba, "Comparative Political Culture," in Lucian W. Pye and Sidney Verba, ed., **Political Culture and Political Development**, (N.J.: Princeton University Press, 1965), p. 516

¹²Milton Yinger, **Religion, Society and the Individual**, (N.Y.: the Macmillan Co., 1962), pp. 380 - 381

¹³Op. cit., Almond and Verba, p. 14

¹⁴Ibid., p. 16

¹⁵Ibid., pp. 22 - 26

¹⁶อ้างอิงใน Pricha Hongskrailers, "Political Culture : Its Nature and Significance", **วารสารสังคมศาสตร์**, ปีที่ 11 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม 2517), หน้า 78 - 79

¹⁷Kenneth p. Langton, **Political Socialization**, (N.Y., Oxford University Press, 1969), p. 5

¹⁸Richard E. Dawson and Denneth Prewitt, **Political Socialization** (Boston : Little, Brown and Co., 1969), p. 6

¹⁹Michael Rush and Phillip Athoff, **Introduction to Political Sociology**, (London : Western Printing Services Press, 1971), p. 16

²⁰Op.cit., Dawson and Prewitt, pp. 27 - 36

²¹Ibid., pp. 63 - 80

²²Ibid., p. 72

²³Lucian W. Pye, **Politics, Personality and Nation-Building : Burma's Search for Identity**, (New Haven : Yale University Press, 1965), pp. 44 - 45

²⁴C.A. Leeds, **Political Studies**, (London : MacDonale and Evans, 1975), pp. 195 - 196

²⁵Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr., eds., **Comparative Politics Today : A World View**, (Boston : Little, Brown and Co., 1980), pp. 42 - 46

²⁶ผลงานของ ดร.กมล สมวิเชียร และของ ดร.สุจิต บุญบงการ ปรากฏใน "วรรณ-
ไวทยากร : รัฐศาสตร์ (พระนคร : โครงการตำราสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514)
ส่วนผลงานของ ดร.ทินพันท์ นาคะตะ ปรากฏใน Thinapan Nakata, **The Problems of De-
mocracy in Thailand : A Study of Political Culture and Socialization of College
Students**, (Bangkok : Praepittaya, 1975)

²⁷Ibid., p. 50

²⁸Ibid., p. 53

²⁹Ibid., p. 69

³⁰Op. cit., สุจิต บุญบงการ p. 11

³¹Ibid., p. 12

³²Ibid., pp. 12 - 13

³³Ibid., p. 15

³⁴Ibid., p. 28

³⁵Op. cit., Thinapan Nakata, p. 187

³⁶Ibid., p. 218

³⁷Ibid., p. 225

กิจกรรมบทที่ 5

ศัพท์ที่สำคัญ

วัฒนธรรมทางการเมือง
Parochial Political Culture
Subject Political Culture
Participant Political Culture
Subject Competence
Citizen Competence
Political Socialization

คำถามท้ายบท

1. วัฒนธรรมทางการเมืองคืออะไร
2. วัฒนธรรมทางการเมืองเด่น ๆ มีกี่ประเภท อะไรบ้าง
3. ท่านเข้าใจ “วัฒนธรรมแบบผสม” ว่าอย่างไร
4. จงอธิบายลักษณะของ Civic Culture
5. ท่านเข้าใจ “กระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง” ว่าอย่างไร
6. กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองมีความสำคัญต่อวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างไร
จงอภิปราย
7. จงวิเคราะห์คำกล่าวที่ว่า “คนไทยไม่มีวัฒนธรรมทางการเมือง”
8. จงวิเคราะห์คำกล่าวที่ว่า “คนที่อาศัยอยู่ในเมืองมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้า
ส่วนร่วม”
9. สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมแต่ละสังคมอย่างไร
จงอภิปราย
10. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับข้อค้นพบของ ดร.กมล สมวิเชียร ที่ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไทยไม่เอื้ออำนวยต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตก
ที่ตั้งอยู่บนรากฐานของกฎหมาย จงอภิปราย